

Marek Čejka:

**IZRAEL A PALESTINA: MINULOST,
SOUČASNOST A SMĚŘOVÁNÍ
BLÍZKOVÝCHODNÍHO KONFLIKTU**

Brno: Centrum strategických studií,
2005, 312 stran.

Marek Čejka, politolog a právník přednášející na Masarykově univerzitě, předkládá čtenáři odbornou monografii, ve které se velmi důkladným způsobem věnuje problematice blízkovýchodního konfliktu Izraele a Palestiny.

Přes každodenní medializaci tohoto konfliktu můžeme tuto studii právem považovat za jednu z prvních původních českých knih, která se zabývá touto problematikou a za jisté volné doplnění Čejkovy první monografie *Judaismus, politika a Stát Izrael*, která poprvé vyšla v roce 2002 a v aktualizované podobě v roce 2003.

Autor se snaží ve své publikaci, tak jak sám píše v úvodu (s. 9), téma blízkovýchodního konfliktu „oprostit od různých zjednodušování a mýtů“, která se objevují nejen u laické veřejnosti, ale se kterými se také můžeme bohužel setkat u veřejnosti odborné např. v různých pracích historiků a politologů.

Za hlavní mýtus považuje Čejka (s. 9) častý názor české veřejnosti, že blízkovýchodní konflikt je odvěký a vyplývající z „prastaré nenávisti Židů a Arabů“. Za další související mýtus zažitý v obecném podvědomí, který se snaží Čejka vyvrátit, je názor o náboženských pohnutkách konfliktu. Autor se naopak domnívá a ve své práci argumentuje a uvádí důkazy, že izraelsko-palestinský spor je ve své podstatě novodobý a to s kořeny dosti světskými. Konflikt se podle něj naplno rozvinul až po první světové válce a po roce 1948 a 1967 se pak dále mohutně znásoboval.

Jádro publikace je tvořeno úvodem a šesti kapitolami. Zbytek monografie je tvořen zá-

věrečnou kapitolou obsahující autorovu úvahu o budoucím vývoji konfliktu. Na konci knihy dále najdeme přílohu o vztazích Československa resp. České republiky k Izraeli a Palestině, přílohu obsahující přehled nejvyšších představitelů Státu Izrael a Palestinské národní autonomie a tabulku výsledků voleb do Knesetu v období od roku 1949 až do roku 2003. Nechybí rejstřík, obsah knihy, seznam bibliografie, anglické resumé a praktický slovníček některých v knize použitých arabských a hebrejských termínů izraelsko-palestinského konfliktu. Tento příložený slovníček obsahuje i původní přepisy pojmů (jako např. Hamás, Al-Kaida, Likud) do příslušného arabského či hebrejského jazyka, které jsou jak známo ve své původní podobě v české literatuře a médiích nsnadno dostupné avšak hojně používané právě v české podobě.

V první kapitole jmenující se Židé a Arabové před vznikem Státu Izrael autor nejdříve na čtyřech stranách stručně zmiňuje starověké a středověké dějiny Blízkého východu a období osmanské nadvlády v letech 1517–1917. Tato podkapitola tak dokládá a připomíná čtenáři značně složitý historický vývoj území dnešního Izraele a palestinských území. Na dalších řádcích jsou pak podrobně popisovány a analyzovány okolnosti předcházející vzniku Státu Izrael a Palestinské národní autonomie. Zároveň zde Čejka polemizuje s názorem, že „židovsko-arabský konflikt existuje již od pradávna“. Na historických faktech dokládá, že Židé ve starověku a ve středověku, kteří tehdy tvořili na Blízkém východě menšinu, žili s Araby a kočovnými beduíny spíše ve vzájemně výhodné symbióze. Židé se tak spolu s Muslimy často respektovali jako „Lid Knihy“ a byli si vědomi společných znaků svých vyznání. Dále připomíná společný podíl Židů a Arabů na obraně Jeruzaléma v době křížáckých válek a fakt, že dokonce muslimští mameluci, kteří ve středověku ovládli Svatou zemi, začali podporovat židovské přistěhovalectví.

Přes tento „optimistický“ výklad dějin Čejka připouští, že soužití Židů a Arabů v arabsko-islámském světě nemuselo být vždy jen idyllické, avšak na druhé straně připomíná, že jak ve středověku tak i v dobách pozdějších nedocházelo k takovým projevům antisemitismu jako v křesťanské Evropě. Z této kapitoly tedy vyplývá na základě pečlivé věcné argumentace, že současný arabsko-židovský či izraelsko-palestinský konflikt zde není od nepaměti a ani nemá prapůvod v náboženství. „Religiozita je sice dnes jedním z jeho nedílných rysů, avšak není rysem hlavním ani původním. Základem konfliktu jsou fenomény, které jsou ve své podstatě spíše nenáboženské – nacionalismus a s ním související spory o území“ (s. 38).

Ve druhé kapitole je popisován konec britského mandátu po roce 1945 na Blízkém východě a vznik Státu Izrael. V této kapitole je analyzována role tehdy nově vzniklé OSN v židovsko-arabském konfliktu. Hlasování Valného shromáždění OSN z 29. listopadu 1947, které odsouhlasilo mimo jiné rozdělení Palestiny na židovskou a arabskou část, se totiž stalo jedním z hlavních impulsů vzniku Izraele. Dále jsou podrobně popisovány násilnosti mezi židovským a arabským obyvatelstvem, ke kterým hojně docházelo v období 1945 až 1948 a které pak vedly mimo jiné ke vzniku problému palestinských uprchlíků. Vedle strachu z dalšího násilí a snahy o vypuzení Arabů některými sionisty Čejka zmiňuje (s. 74) jako další příčinu vzniku uprchlické otázky arabskou propagandu, která vyzývala Palestince k dočasnému odchodu z domovů, aby se pak mohli záhy vrátit po porážce Izraele. Okolní arabské státy totiž nezřídka v médiích záměrně barvitě informovaly o sionistickém násilí, což paradoxně nemělo za následek povzbuzení ohrožených Arabů, ale ještě větší paniku a chaos. Ve druhé kapitole je pak ještě Čejkou popsáno zapojení Československa do blízkovýchodních událostí v roce 1948 v podobě dodávky zbraní nově vzniklému Izraeli.

Následující kapitola se zabývá obdobím 1949–1967. Jedná se tak o období po první izraelsko-arabské válce do období událostí tzv. šestidenní války (Čejka píše s velkým počátečním písmenem – tedy Šestidenní válka, ačkoliv v češtině se obvykle názvy válek píše s malým písmenem). Vedle událostí šestidenní války se v této kapitole autor zabývá pro politology velice zajímavou otázkou charakteru politického systému Izraele. Na rozdíl od sousedních arabských států, ve kterých panovaly vesměs autoritativní režimy, začaly v Izraeli daleko výrazněji zapouštět kořeny demokratické principy a instituce, které se však vyznačovaly velkým množstvím nestandardních prvků. Hovoří se tak někdy v případě Izraele spíše o jakési etnokracii než demokracii. Z ústředních atypických prvků izraelského systému je tak v knize zmiňován např. zcela otevřeně deklarovaný etnokratický princip při získávání občanství židovského státu či závazná inkorporace židovského náboženského práva Halacha do některých oblastí života občanů Izraele, která však mimo jiné způsobuje diskriminaci některých skupin izraelského obyvatelstva. Myšlenky o této problematice Čejka uzavírá úvahou nad výše naznačenou otázkou, zda lze dnešní Izrael chápat jako více méně moderní a demokratický stát, kde jsou Židé pouze ve většině, nebo se jedná o židovský stát s ústředním důrazem na židovství, kdy více než o demokracii jde o etnokracii nebo teoracii? Na tuto otázku, jak sám autor přiznává, nenachází jednoznačnou odpověď. Přesto uznává, že izraelský systém přes různé kontroverze vykazuje po celou dobu své existence nepochybně demokratické rysy.

Čtvrtá kapitola se zabývá vývojem blízkovýchodního konfliktu v období sedmdesátých a osmdesátých let. Jsou zde analyzovány známé události Černého září roku 1970, jomkipurská válka, počátek mírového procesu mezi OOP a Izraelem, izraelská invaze do Libanonu, první intifáda a analýza palestinských organizací (např. Hamás, Palestin-

ský islámský džihád). Ve čtvrté kapitole se dále autor pokouší o klasifikaci izraelských politických stran z hlediska pravice-levice. Autor si je vědom, že toto dělení v dnešní době značně ztrácí na vypovídací hodnotě a v případě Izraele je tato klasifikace ztížena mnohými specifiky izraelského státu. Izraelskou levici a pravici tak dnes už tolik neodlišují její názory na ekonomické otázky, ale spíše jejich postoje k izraelsko-palestinskému konfliktu. „Zjednodušeně řečeno: Izraelská levice je více ochotná ke kompromisům s Araby (alespoň virtuálně), zatímco pravice má větší tendenci k silovým a méně diplomatickým řešením“ (s. 163).

Předposlední kapitola se podrobně zabývá devadesátými léty a obdobím mírového procesu, tj. Madridskou mírovou konferencí, Smlouvami z Osla a dopadem politik různých izraelských vlád (Jicchaka Rabina, Šimona Perese, Benjamina Netanjahua a Ehu-da Baraka na blízkovýchodní konflikt.

V poslední šesté kapitole jsou analyzovány aktuální události několika posledních let, které jsou poznamenány tzv. druhou intifádou, která vypukla v srpnu roku 2000. Za příčinu vzniku další intifády je v knize spatřován v první řadě neúspěch obou stran v minimalizaci násilností mezi oběma nepřátelými tábory, které se stále vyskytovaly v průběhu devadesátých let. Za další příčinu je považován nárůst počtu populace židovských osadníků na palestinských územích, který se zdvojnásobil v průběhu devadesátých let. K prohloubení krize též přispěl propad palestinské ekonomiky v období po podepsání smluv z Osla, kdy životní úroveň Palestinců poklesla o 30 % a nezaměstnanost stoupla na některých místech (např. v Gaze) až na 50 %. Palestinskou nenávist utužily též izraelské restrikce obchodu a investic do Palestiny a korupce a zneužívání zahraniční pomoci Palestincům Arafatovou exekutivou. V posledních podkapitolách je pak rozebírána situace po volbách v Izraeli v roce 2003, události provázející smrt Jásira Arafata a pa-

lestinské prezidentské a komunální volby, které proběhly v roce 2005.

Knihy *Izrael a Palestina: Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu* je velice inspirativní a plní svůj cíl, který je stanoven na začátku. Skutečně bourá zažitá mýty a stereotypy o blízkovýchodním konfliktu, přičemž veškerá tvrzení jsou doložena pečlivou argumentací a to nejen citacemi z vícero tzv. sekundárních zdrojů, ale též je pracováno se spoustou tzv. primárních zdrojů v podobě různých empirických materiálů (např. volební programy, letáky, fotografie, volební výsledky, rozhovory a projevy politiků apod.). Práce s empirickým materiálem v takovém rozsahu není v případě analýzy neevropských politických systémů stále v českých zemích až tak obvyklá. Z celého textu knihy je přitom patrná důkladná znalost daného prostředí, která vyplývá z autorovy bezprostřední zkušenosti z výzkumného pobytu na katedře politologie Hebrejské univerzity v Jeruzalémě, který absolvoval v letech 2001 až 2002.

Ponecháme-li stranou menší zmatek v určování autorství v knize publikovaných fotografií, kdy autorovy fotky jsou označeny jeho jménem a rokem vzniku, kdežto u zbývajících není uvedeno nic resp. informace jsou obsaženy až v seznamu bibliografie, nemůžeme z formálního hlediska knize nic vytknout.

Odborná publikace je psána čtivě, aniž by to bylo na úkor vědecké přesnosti a objektivity. Objektivita je u této publikace velice cenná, neboť izraelsko-palestinský konflikt lehce vzbuzuje emoce a to nejen na dotčených územích. Důležité je též zmínit, že odborný text je doplněn vysvětlujícími rámečky, kde jsou ozřejmeny některé důležité pojmy. Knihu tak lze bez obav doporučit nejen zainteresované odborné veřejnosti, ale i studentům a laikům zajímajícím se o aktuální dění na Blízkém východě.

*Jiří Kolman, Mendelova zemědělská
a lesnická univerzita v Brně*